

Warszawa, 21-10-2025 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur

KMPT.571.9.2025.TŻ

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Aresztu Śledczego w Częstochowie**

I. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

1. Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT)¹.

2. OPCAT ustanowił system regularnych wizyt prewencyjnych w miejscach pozbawienia wolności. Wizyty te są przeprowadzane przez niezależne organy: Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT)² i krajowe mechanizmy prewencji. W Polsce funkcję krajowego mechanizmu prewencji wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich za pomocą funkcjonującego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)³.

3. KMPT ma dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa-strony, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

² Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT), <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt>.

³ Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264).

organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem⁴. Z kolei przez „pozbawienie wolności” OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej”⁵.

4. Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie wizytacji członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urządzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁶. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁷. Spostrzeżenia KMPT opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁸.

5. Wizytacja KMPT w miejscu pozbawienia wolności ma charakter zapobiegawczy i stanowi uzupełnienie prac SPT. Krajowy Mechanizm nie jest organem śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁹. Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania osób pozbawionych wolności oraz przedstawienie zaleceń mających na celu ich wyeliminowanie.

6. Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ¹⁰.

7. Podstawą systemu zapobiegawczego stworzonego przez OPCAT jest dialog między KMPT i odpowiednimi władzami, zmierzający do poprawy sytuacji¹¹.

8. Osoby i organizacje, które zdecydowały się na przekazanie Krajowemu Mechanizmowi informacji, nie mogą ponieść z tego tytułu jakiegokolwiek sankcji lub

⁴ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

⁵ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁶ Zob. art. 20 OPCAT.

⁷ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁸ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. np. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2023 r., Część II – Metodologia i zakres prac KMPT.

⁹ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część II, p. 6. Zob. również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, Nowy Jork i Genewa 2018, s. 4-6.

¹⁰ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

¹¹ Zob. art. 22 OPCAT.

uszczerbku, niezależnie od tego, czy udzieliły KMPT informacji prawdziwej lub fałszywej (zakaz represji)¹².

II. Wprowadzenie

9. W dniach 7–11 lipca 2025 r. przedstawiciele KMPT przeprowadzili wizytację Aresztu Śledczego w Częstochowie (dalej jako: Areszt, Areszt Śledczy, AŚ, jednostka, placówka), mieszczącego się przy ul. Mirowskiej 22.

10. W skład zespołu wizytującego wchodził: Aleksandra Tokarska (prawnik, psycholog), Aleksandra Osińska i Tomasz Żółtek (psychologowie).

11. W czasie wizytacji przedstawiciele KMPT odbyli wstępną rozmowę z zastępcą dyrektora Aresztu Śledczego mjr. Marcinem Żurkiem, dokonali oglądu wybranych przez siebie pomieszczeń placówki i terenu zewnętrznego, przeprowadzili poufne rozmowy z osobami pozbawionymi wolności, pracownikami oraz funkcjonariuszami, zapoznali się z prowadzoną na miejscu dokumentacją i nagraniami monitoringu.

12. Na koniec wizyty delegacja KMPT przekazała swoje wstępne uwagi zastępcy dyrektora mjr. Marcinowi Żurkowi w czasie rozmowy podsumowującej.

13. Po zakończeniu wizytacji przedstawiciele KMPT dokonali analizy przekazanej przez administrację Aresztu Śledczego dokumentacji, informacji pisemnych i nagrań audio-video z użycia środków przymusu bezpośredniego.

14. Niniejszy raport sygnalizuje problemy systemowe, wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt IV), oraz obszary wymagające ulepszeń, istotne z punktu widzenia prewencji tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania (pkt V).

III. Charakterystyka placówki

15. Areszt Śledczy w Częstochowie jest jednostką penitencjarną przeznaczoną dla mężczyzn. Osadzane są w niej osoby tymczasowo aresztowane i skazani odbywający karę w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego zatrudnieni przy pracach porządkowych, skazani oczekujący na skierowanie do odpowiednich typów i rodzajów zakładów karnych oraz skazani skierowani do jednostki w związku z udziałem w czynnościach procesowych. Areszt dysponuje jednym 3-kondygnacyjnym budynkiem mieszkalnym, z czego część mieszkalna

¹² Zob. art. 21 ust. 1 OPCAT.

podzielona jest na 3 oddziały. Na terenie jednostki funkcjonuje ambulatorium z izbą chorych, umiejscowione na II oddziale mieszkalnym. W Areszcie od 2018 r. funkcjonuje także Zespół Terenowy Systemu Dozoru Elektronicznego oraz od 2020 r. – dział dozoru elektronicznego.

16. W ramach Aresztu funkcjonuje Oddział Zewnętrzny w Wąsoszu Górnym (zwany dalej OZ), który nie był jednak wizytowany przez przedstawicieli KMPT.

17. Pojemność placówki została określona na 242 miejsca zakwaterowania. Na dzień wizytacji stan ewidencyjny i rzeczywisty wynosił 178 osoby.

18. Areszt Śledczy podlega Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Katowicach. Nadzór penitencjarny sprawuje VIII Wydział Penitencjarny i Nadzoru nad Wykonywaniem Orzeczeń Karnych Sądu Okręgowego w Katowicach.

IV. Problemy systemowe

19. **[Powierzchnia celi mieszkalnej]** Pomiar powierzchni wybranych cel mieszkalnych wykazał, że osadzeni mieli zapewnione 3 m² przestrzeni życiowej w przeliczeniu na jedną osobę (z wyłączeniem powierzchni kąpika sanitarnego). Metraż ten, aczkolwiek zgodny z prawem krajowym, nie spełnia jednak standardów i zaleceń Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej jako: CPT)¹³. Minimalny metraż celu zalecany przez CPT wynosi minimum 4 m² (w przypadku cel jednoosobowych) oraz 6 m² (w przypadku cel wieloosobowych)¹⁴.

20. **[Standard dotyczący liczby psychologów penitencjarnych]** W Dziale Penitencjarnym zatrudnionych było 2 psychologów, przy czym w trakcie wizytacji jeden przebywał na zwolnieniu lekarskim. Ponadto jeden etat psychologa był w trakcie obsadzania. Dostęp do psychologa przy realnej obecności jednego specjalisty był bardzo utrudniony. Przy uwzględnieniu pojemności jednostki i pełnej obsadzie psychologów na jednego z nich przypadało średnio 121 osadzonych. Powyższy stan rzeczy spełniał standardy pracy penitencjarnej określone przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, zgodnie z którymi na jednego psychologa

¹³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), <https://www.coe.int/en/web/cpt/home>.

¹⁴ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, p. 59 i 67. Zob. również dokument pt. „Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards”, 15 grudnia 2015 r., CPT/Inf (2015) 44. Zob. również wystąpienia RPO do Ministra Sprawiedliwości z 24 maja i 29 lipca 2016 r., KMP.571.5.2016.RK.

powinno przypadać nie więcej niż 200 osadzonych¹⁵. Jednakże w ocenie KMPT standard ten jest zbyt niski i nie przekłada się na efektywność oddziaływań psychologicznych oraz utrudnia wykrycie i udokumentowanie psychologicznych śladów tortur i innych form złego traktowania¹⁶. **KMPT zwraca się do Dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie o informację, czy nieobecny psycholog wykonuje już swoje obowiązki i ilu psychologów penitencjarnych jest aktualnie zatrudnionych w jednostce.**

21. **[Oferta gastronomiczna, kantyna]** Wbrew powszechnej praktyce, z jaką spotykała się delegacja KMPT w innych aresztach śledczych i zakładach karnych, związaną ze słabą jakością wyżywienia, osadzeni, z którymi rozmawiali wizytatorzy, w przeważającej mierze chwalili jedzenie, które dostają. Twierdzili, że posiłki są smaczne, a porcje wystarczające. Osadzeni lub ich bliscy, którzy posiadają środki finansowe, mogą również dokonywać zakupów różnych produktów, w tym żywnościowych, w więziennej kantynie. Delegacja KMPT zwróciła natomiast uwagę, że pomimo szerokiego w niej asortymentu, na podstawie dostępnej listy produktów, można tam kupić pięć rodzajów owoców (cytryny, jabłka, banany, grejpfruty, pomarańcze) oraz tylko trzy rodzaje warzyw (cebule, pomidory, ogórki kiszone). W kantynie obowiązuje limit na niektóre produkty, takie jak np. kasza kuskus czy siemię lniane. Można kupić nie więcej niż jedną paczkę tych produktów. Osoby pracujące w kantynie nie wiedziały, jaki jest powód takich ograniczeń, osadzeni natomiast wskazywali, że zostało to uzasadnione zbyt wysoką ilością białka w tych produktach. Dodatkowo osoby skazane poruszyły temat cen produktów. W ich opinii w kantynie jest drogo i ceny odstają od tych panujących w warunkach wolnościowych. Skarżyli się również na mały wybór wędlin, ponieważ można było kupić tylko jeden ich rodzaj, co potwierdziło się, gdy delegacja KMPT odwiedziła kantynę. Możliwość

¹⁵ Zob. Zarządzenie Nr 103/24 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 27 grudnia 2024 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

¹⁶ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2023 r., s. 75. Zob. również wystąpienia RPO do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 17 maja 2016 r., 19 lutego 2019 r. oraz 10 listopada 2020 r., KMP.571.8.2016.

uzupełnienia deficytów żywieniowych w zakresie wyrobów mięsnych była w związku z tym ograniczona¹⁷.

22. **KMPT zwraca się do Dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie o wyjaśnienie, z jakich przyczyn w kantynie obowiązuje limit na zakup produktów wymienionych w pkt 21 raportu.**

23. **KMPT zaleca poszerzenie asortymentu kantyny i zwiększenie różnorodności wędlin, warzyw i owoców.**

24. **[Aktywność tymczasowo aresztowanych]** Problematiczna jest też sytuacja osób tymczasowo aresztowanych, które większość czasu spędzają w celach mieszkalnych bez możliwości pracy i podejmowania konstruktywnych zajęć w ciągu dnia¹⁸. Najczęściej przysługuje im godzinny spacer raz dziennie, dostęp do świetlicy i biblioteki (zgodnie z grafiką).

25. Sytuacja osób tymczasowo aresztowanych w polskich jednostkach penitencjarnych nie odpowiada standardom przewidzianym w Europejskich Regułach Więziennych¹⁹ oraz raportach CPT²⁰ i SPT²¹. SPT podkreśla, że wymuszona bezczynność zwiększa napięcie i może mieć poważne konsekwencje dla zdrowia i dobrego samopoczucia osadzonych, także dla przyszłej reintegracji po opuszczeniu zakładu. Skrajna i całkowita nieaktywność w dłuższym okresie może stanowić niehumanitarne traktowanie²².

26. **[Umieszczanie osadzonych daleko od domu]** W trakcie rozmów z osadzonymi delegacja KMPT otrzymała sygnały o umieszczaniu osadzonych w znacznej odległości od swojego miejsca zamieszkania. Obecne regulacje prawne nie przewidują, aby osoby skazane odbywały karę pozbawienia wolności najbliżej swego miejsca zamieszkania. Osadzeni często umieszczani są w miejscowościach znacznie oddalonych od miejsca zamieszkania, co utrudnia podtrzymywanie więzi z rodziną, a przede wszystkim z dziećmi. Umieszczenie w dużej odległości od miejsca

¹⁷ Temat ograniczonej oferty spożywczej w więziennych kantynach m.in. dla osadzonych z nietolerancjami pokarmowymi lub korzystających z innych diet był przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w 2022 r. (KMP.071.1.2022). Dostęp: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-sw-wiezniowie-diety-wegetarianska-religijne>.

¹⁸ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2023 r., s. 78.

¹⁹ Zob. Zalecenia Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych, przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów oraz zrewidowane i zmienione przez Komitet Ministrów 1 lipca 2020 r. na 1380 posiedzeniu Zastępców Ministrów, Reguły 25.1 i 25.2.

²⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, p. 73.

²¹ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., p. 86-87.

²² Zob. Raport SPT z wizyty w Beninie w 2008 r., CAT/OP/BEN/1, p. 273.

zamieszkania generuje także inne problemy, jak np. trudności w całonocnej podróży z małym dzieckiem na widzenie z rodzicem, niemożność odwiedzin przez rodziców będących w podeszłym wieku lub schorowanych, brak środków finansowych rodziny na podróż. W rezultacie powyższe czynniki mogą prowadzić do rezygnacji z realizacji widzeń, co może negatywnie wpłynąć na utrzymywanie relacji rodzinnych oraz proces resocjalizacji.

27. Rzecznik Praw Obywatelskich sygnalizował ten problem Ministrowi Sprawiedliwości na początku 2024 r., powołując się m.in. na liczne standardy międzynarodowe postępowania z więźniami²³.

28. **[Badania medyczne i dokumentowanie obrażeń]** Każda osoba przyjmowana do jednostki, również ta przetransportowana z innych jednostek, poddawana jest badaniu lekarskiemu. Badanie przez lekarza ma jednak nierzadko powierzchowny charakter oraz ogranicza się do zebrania wywiadu od pacjenta, bez przeprowadzenia oglądu ciała (badania fizykalnego).

29. Warto przypomnieć, że badanie medyczne w czasie przyjęcia do jednostki penitencjarnej stanowi minimalną gwarancję prewencji tortur i złego traktowania²⁴.

30. Zgodnie z zaleceniami CPT badanie lekarskie powinno zostać przeprowadzone najpóźniej w ciągu 24 godzin od przyjęcia, a najlepiej w tym samym dniu²⁵. Badanie nie powinno ograniczać się tylko do wywiadu – lekarz powinien obejrzeć całe ciało pacjenta celem wykrycia oznak tortur i złego traktowania i udokumentować jego fizyczne i psychiczne objawy. Odnotowana przez Krajowy Mechanizm praktyka utrudnia wykrycie oznak złego traktowania, w tym w stosunku do osób, które doświadczyły jego przejawów np. w czasie konwoju.

31. Przedstawiciele KMPT ustalili, że poufność badań medycznych nie zawsze jest przestrzegana. Zdarzały się bowiem sytuacje (zarówno w czasie świadczeń zdrowotnych udzielanych na terenie jednostki, jak i w zewnętrznych podmiotach medycznych), że funkcjonariusze Służby Więziennej niewykonujący zawodu medycznego byli obecni podczas takich świadczeń.

32. W ocenie KMPT wszystkie badania medyczne osadzonych (tuż po przyjęciu i na późniejszym etapie) powinny być przeprowadzane w warunkach poufności, poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariuszy niewykonujących zawodu medycznego, chyba że lekarz zgłosi wniosek o obecność funkcjonariusza w trakcie badania. W obecności funkcjonariuszy pacjent może nie czuć się na tyle swobodnie,

²³ Zob. Wystąpienie generalne RPO z 21 lutego 2024 r., KMP.571.1.2024.

²⁴ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2023 r., s. 74-75.

²⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2022 r., CPT/Inf (2024) 10, p. 56.

by opowiedzieć lekarzowi o sposobie, w jaki był traktowany, czy o chorobach, których się wstydzi. Taka sytuacja rodzi też ryzyko naruszenia intymności więźniów, poszanowania ich godności i tajemnicy lekarskiej²⁶. Powyższy problem był też sygnalizowany przez SPT²⁷ i CPT²⁸.

33. Przedstawiciele KMPT ustalili, że personel medyczny został przeszkolony z Protokołu stambulskiego²⁹, lecz nie stosował go w praktyce (zob. też pkt 120 raportu). Personel nie wykonywał zdjęć obrażeń³⁰ i nie stosował rekomendowanego przez CPT specjalnego formularza do oznaczenia umiejscowienia obrażeń z wizerunkiem sylwetki człowieka (tzw. map ciała)³¹. Obrażenia osadzonych były rejestrowane w książeczkach zdrowia osadzonych, ewentualnie w formie notatek służbowych.

34. **Krajowy Mechanizm rekomenduje zapewnienie poufności świadczeń zdrowotnych udzielanych osadzonym. Świadczenia te powinny odbywać się poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariuszy niewykonyjących zawodu medycznego, chyba że lekarz zgłosi wniosek o taką obecność w trakcie badania.**

35. **KMPT rekomenduje również udoskonalenie sposobu rejestrowania obrażeń osadzonych. W tym celu należy stosować wytyczne Protokołu stambulskiego oraz dokumentować obrażenia za pomocą map ciała i zdjęć (wykonywanych za zgodą osadzonych). Elementy te powinny zostać włączone do dokumentacji medycznej pacjentów.**

36. **[Obostrzenia ochronne]** W 2022 r. w jednostkach penitencjarnych doszło do zmian w zakresie bezpieczeństwa³². Wprowadzone rozwiązania dotyczą

²⁶ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2023 r., s. 72.

²⁷ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, p. 104.

²⁸ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2022 r., CPT/Inf (2024) 10, p. 58 oraz Raport CPT z wizyty w Polsce w 2009 r., CPT/Inf (2011) 20, p. 123.

²⁹ Zob. Protokół stambulski: Podręcznik skutecznego dochodzenia i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (wydanie z 2022 r.). Polska wersja językowa dostępna jest na stronie: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2024-09/Protokol_stambulski_aktualizacja_2022_jez.polski.pdf.

³⁰ Protokół stambulski wskazuje, że: „Fotografia jest przydatnym elementem badań. Jeśli dostępny jest aparat fotograficzny, lekarz klinicysta powinien uzyskać jak najlepsze zdjęcia i uzupełnić je szczegółowymi opisami i schematami ciała, a następnie jak najszybciej wykonać profesjonalne zdjęcia (...). W przypadku zdjęć wymagana jest konkretna świadoma zgoda, w tym wyjaśnienie ich charakteru i celu, a w przypadku zdjęć intymnych należy wdrożyć protokoły dotyczące sposobu ich przechowywania i tego, kto może je oglądać” (s. 106).

³¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2022 r., CPT/Inf (2018) 56, p. 57. Zob. też uwagi i zalecenie CPT przedstawione w raporcie z wizyty ad hoc w 2019 r., CPT/Inf (2020) 31, p. 26.

³² Zob. Pismo Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 26 kwietnia 2022 r., BDG.070.40.2022.KS.

przede wszystkim personelu, który przeprowadza rozmowy indywidualne z osobami pozbawionymi wolności w swoich pokojach biurowych (głównie psychologów, wychowawców, terapeutów więziennych). Według wytycznych Dyrektora Generalnego Służby Więziennej osadzeni w trakcie takich rozmów przebywają w kajdankach. Zdarzają się też sytuacje, gdy w czasie rozmowy obecny jest także funkcjonariusz Służby Więziennej. W gabinecie przyjmującej go osoby osadzone nie może przekraczać linii wyznaczonej żółto-czarną taśmą przyklejoną do podłogi. Pokój jest obserwowany przez przeszklone okna w drzwiach. Osoby pozbawione wolności prowadzą rozmowę, stojąc. Mogą usiąść dopiero po uzyskaniu zgody personelu.

37. Wprowadzono również obowiązek noszenia munduru przez psychologów będących funkcjonariuszami³³.

38. W ocenie Krajowego Mechanizmu opisane powyżej warunki sprządzają kontakt z każdym osadzonym, niezależnie od zindywidualizowanych przesłanek, do potencjalnego zagrożenia. Uniemożliwiają tym samym nawiązanie relacji opartej na zaufaniu. Rozumiejąc konieczność zapewnienia bezpieczeństwa personelowi jednostki, KMPT zwraca uwagę, że wielość wprowadzonych ograniczeń może utrudniać odpowiednią komunikację między osadzonymi a wychowawcami i psychologami. W ocenie Krajowego Mechanizmu wszelkie środki bezpieczeństwa powinny mieć charakter indywidualny, być poprzedzone wnikliwą analizą ryzyka i proporcjonalne do poziomu rzeczywistego zagrożenia ze strony konkretnego osadzonego³⁴.

V. Obszary wymagające poprawy

A. Traktowanie, dyscyplinowanie

39. Z przeprowadzonych rozmów i obserwacji wynikało, że relacje pomiędzy osadzonymi i personelem oraz samymi osadzonymi są co do zasady dobre. Osadzeni

³³ Obecnie zwolnienie z obowiązku dotyczy funkcjonariuszy pełniących służbę w „działach penitencjarnych, działach terapeutycznych, oddziałach penitencjarnych, ośrodkach diagnostycznych, domach matki i dziecka zakładów karnych i aresztów śledczych”, na podstawie rozporządzenia z dnia 11 sierpnia 2024 r. (Dz. U. poz. 1245) zmieniającego z dniem 31 sierpnia 2024 r. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2020 r. w sprawie stanowisk służbowych, na których funkcjonariusze Służby Więziennej nie mają obowiązku noszenia umundurowania i wyposażenia polowego (Dz. U. z 2023 r. poz. 1337).

³⁴ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2023 r., s. 73.

w trakcie rozmów indywidualnych wskazywali, że funkcjonariusze zwracają się do nich w sposób kulturalny i że osadzeni nie są traktowani przedmiotowo.

40. Delegacja KMPT otrzymała jednakże kilka sygnałów wskazujących na to, że kontrole osobiste realizowane wobec osadzonych nie zawsze były przeprowadzane w odpowiedni sposób. Pojawiało się kilka głosów świadczących o tym, że osadzeni podlegali jednoetapowej kontroli osobistej z rozebraniem się do naga, często połączonej z wykonaniem przysiadu w pomieszczeniu monitorowanym.

41. W ocenie przedstawicieli KMPT w jednostce należy wyeliminować przypadki naruszania zasady etapowej kontroli osobistej, w efekcie których kontrolowany pozostaje całkiem nagi podczas tej czynności.

42. Krajowy Mechanizm pragnie w tym miejscu przypomnieć, że poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w przypadku nawet krótkotrwałego pozostawienia tej osoby bez ubrania jest niewątpliwie naruszane.

43. Rekomendowany sposób przeprowadzania kontroli osobistej jest przewidziany jako wiążący w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenia wzorów protokołów tych kontroli³⁵.

44. Warto odnieść się do stanowiska CPT zawartego w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5–17 czerwca 2013 r., w którym wskazano, że kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi. Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania; osoby osadzone poddawane kontroli osobistej nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. muszą mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań³⁶.

45. **Krajowy Mechanizm zaleca, aby kontrola osobista była zawsze przeprowadzana w miejscu zapewniającym intymność, w pomieszczeniu niemonitorowanym, oraz by była realizowana w sposób etapowy.**

³⁵ Zob. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenia wzorów protokołów tych kontroli (Dz. U. poz. 2701).

³⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2013 r., CPT/Inf (2014) 21, p. 106.

46. Delegacja KMPT ustaliła, że osoby przebywające na oddziale półotwartym były zmuszane do odbywania kary zgodnie z niektórymi zasadami obowiązującymi w systemie zamkniętym i nie mogły np. korzystać ze swojego prawa do otwartych cel, gdyż na oddziałach przebywały również osoby tymczasowo aresztowane. Ponadto liczba przysługujących im telefonów również odbywa się na zasadach zakładu typu zamkniętego, co jest niezgodne z art. 91 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (dalej jako: k.k.w.)³⁷.

47. **KMPT rekomenduje rozdzielenie osadzonych według statusu procesowego lub organizację oddziałów w taki sposób, by zapewnić realizację praw skazanych zgodnie z obowiązującymi przepisami.**

48. W analizowanej dokumentacji indywidualnej osadzonych zaniepokojenie delegacji KMPT wzbudziła adnotacja znajdująca się we wniosku o wymierzenie kary dyscyplinarnej, informująca o wymierzeniu kary w stosunku do osadzonego, który wedle notatki z dnia 18 kwietnia 2025 r. „wielokrotnie odmówił udania się na rozmowę z psychologiem. Twierdząc, że nie chce z nim rozmawiać”. Wskazywał również, że nie musi się każdorazowo stawiać na wezwanie psychologa. Wydarzenie to zostało określone przez personel jako przekroczenie i przewinienie ewidentne. Proponowaną karą było nałożenie na osadzonego nagany lub umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 28 dni. Decyzją Dyrektora Aresztu Śledczego wobec ww. osadzonego jako rodzaj wymierzanej kary ostatecznie zastosowano karę łączną umieszczenia w celi izolacyjnej na okres 7 dni, z czego wykonanie kary zostało zawieszone na okres jednego miesiąca. Według opinii psychologa, osadzony kwalifikował się do umieszczenia go w celi izolacyjnej jako zdolny do odbycia kary.

49. Zgodnie z art. 143 § 2 k.k.w.: „Karę dyscyplinarną, o której mowa w § 1 pkt 8, wymierza się skazanemu, który dopuścił się naruszenia nietykalności cielesnej lub czynnej napaści na funkcjonariusza albo pracownika zakładu karnego, oraz można wymierzyć skazanemu, który popełnił inne przekroczenie naruszające w poważnym stopniu obowiązującą w zakładzie karnym dyscyplinę i porządek. Kara ta polega na osadzeniu skazanego pojedynczo w celi oraz uniemożliwieniu mu kontaktu z innymi skazanymi; w trakcie jej wykonywania skazanego pozbawia się możliwości: 1) korzystania z widzeń i samoinkasujących aparatów telefonicznych (...)”. W opinii KMPT rozmowa z psychologiem może dotyczyć głębokich i intymnych treści, więc już samo zdecydowanie się na nią może wymagać przełamania u osadzonego wielu barier. Aby tak się stało, potrzebne jest zaufanie, które buduje się stopniowo. Zmuszanie osoby odbywającej karę do takiego kontaktu może wywołać efekt

³⁷ Dz. U. z 2025 r. poz. 911.

odwrotny do zamierzonego; może sprawić, że osoba zamknie się w sobie i nie będzie chciała dać sobie pomóc. **Wymierzenie kary dyscyplinarnej osadzonemu za odmowę rozmowy z psychologiem nie jest również proporcjonalne do popełnionego czynu.** Powyższy standard podkreślają także Europejskie Reguły Więzienne³⁸.

50. **KMPT zaleca odstąpienie z dyscyplinowania osadzonych z powodu odmowy rozmowy z psychologiem przez nakładanie na nich kary w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej. Jednocześnie KMPT zaleca stosowanie kar dyscyplinarnych adekwatnych i proporcjonalnych do popełnionego przewinienia.**

51. Z uzyskanych informacji wynika, że zdarzają się sytuacje, w których osadzeni wykonujący pracę po godzinie 14:00 nie mają możliwości skorzystania ze spaceru, ponieważ nie zdążają na jego wyznaczony czas. W konsekwencji istnieje ryzyko, że osoby te mogą być całkowicie pozbawione tej formy aktywności przez cały tydzień pracy. Jest to niezgodne z Zarządzeniem Nr 26/2025 Dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie z dnia 5 maja 2025 r. w sprawie „Porządku wewnętrznego” w Areszcie Śledczym w Częstochowie, rozdział 6 § 16, zgodnie z którym osadzeni mają prawo do codziennego 60-minutowego spaceru, odbywającego się w godzinach 7:30–18:00.

52. **KMPT zaleca dostosowanie godzin spacerów do harmonogramów pracy osadzonych oraz zapewnienie możliwości skorzystania z codziennego spaceru wszystkim osobom, również tym wykonującym pracę po godzinie 14:00, po jej zakończeniu.**

B. Opieka medyczna

53. W Ambulatorium z Izbą Chorych w Areszcie Śledczym w Częstochowie zatrudnionych jest łącznie 5 lekarzy, sprawujących dyżury według harmonogramu umieszczonego w porządku wewnętrznym. Są to:

- lekarz neurolog;
- lekarz specjalista chorób wewnętrznych;
- lekarz w trakcie specjalizacji z ortopedii i traumatologii;

³⁸ Zob. Reguła 56.1 Europejskich Reguł Więziennych: „Procedura dyscyplinarna stanowi środek ostateczny”; Reguła 57.1: „Jedynie działanie mogące zagrozić porządkowi, bezpieczeństwu może być uznane za przekroczenie dyscypliny”; Reguła 60.2: „Ciężar kary proporcjonalny jest do naruszenia”; Reguła 60.4: „Kara nie zawiera całkowitego zakazu kontaktów z rodziną”; Reguła 60.5: „Kara odosobnienia nakładana jest tylko w wyjątkowych przypadkach na określony czas, który jest możliwie krótki”.

- lekarz stomatolog;
- lekarz psychiatra.

54. Lekarze przyjmują 3 razy w tygodniu, w poniedziałek, środę i czwartek. Lekarz psychiatra jest dostępny średnio 1 raz w tygodniu.

55. Opiekę pielęgniarską sprawują łącznie 3 osoby, wszystkie w ramach pełnego etatu – 2 pracowników cywilnych i 1 mundurowy. Pielęgniarki pracują od poniedziałku do piątku w godzinach 7:30–19:00 w systemie dwuzmianowym, lecz nie ma ich w jednostce w nocy. W święta i dni wolne od pracy pełnią zaś dyżur telefoniczny i w razie potrzeby przyjeżdżają do osadzonych. W nagłych wypadkach, zapaściach zdrowotnych do osadzonych wzywane jest pogotowie ratunkowe.

56. Z dokumentacji udostępnionej przez kierownictwo Aresztu wynika, że ambulatorium boryka się z brakami kadrowymi. Wśród personelu brakuje 1 pielęgniarki i 1 sekretarki medycznej.

57. KMPT pragnie podkreślić, że zgodnie z zaleceniami CPT w jednostkach penitencjarnych powinna być obecna cała doba (także nocą i w weekendy) wykwalifikowana pielęgniarka³⁹.

58. W ocenie KMPT brak całodobowej obecności w jednostce penitencjarnej wykwalifikowanego personelu medycznego stanowi sytuację wysokiego ryzyka. Personel niemedyczny musi bowiem dokonać oceny, czy wezwanie pogotowia ratunkowego jest konieczne, to zaś stwarza ryzyko błędu i niebezpieczeństwa dla zdrowia osadzonych. Mając na względzie pojemność i zaludnienie jednostki, należy stwierdzić, że prawdopodobieństwo wystąpienia nagłej potrzeby skorzystania z pomocy medycznej jest wysokie. Brak całodobowej opieki osób z personelu medycznego wpływa również na efektywność dokumentowania obrażeń, do jakich mogło dojść poza godzinami pracy ambulatorium.

59. Krajowy Mechanizm zaleca wzmocnienie obsady pielęgniarskiej oraz zapewnienie w jednostce całodobowej opieki medycznej świadczonej przez pielęgniarkę lub ratownika medycznego.

60. W trakcie wizytacji w Areszcie Śledczym przebywał osadzony z przepukliną brzuszną, leczony farmakologicznie w ambulatorium. Osadzony miał zaplanowaną w dniu 21 lipca 2025 r. operację przepukliny w Miejskim Szpitalu Zespolonym w Częstochowie, na Oddziale Chirurgii Ogólnej. W dniu 16 lipca 2025 r. miało odbyć się posiedzenie sądu w sprawie przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności, gdyż nie mógł on być już dalej leczony w warunkach izolacji więziennej. Jak wynikało z dokumentacji medycznej osadzonego, szpital, w którym

³⁹ Zob. Raporty CPT z wizyt w Polsce w 2022 r. [CPT/Inf (2024) 10, p. 59] oraz w 2017 r. [CPT/Inf (2018) 39, p. 76].

miął on mieć wykonywany zabieg dnia 7 maja 2025 r., poinformował Areszt o braku zgody na operację pod konwojem („brak możliwości przeprowadzenia zabiegu w warunkach konwojowania”).

61. KMPT zwraca się do Dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie o informację o aktualnej sytuacji osadzonego oraz czy sąd wyraził zgodę na przerwę w wykonywaniu kary pozbawienia wolności.

62. Zaniepokojenie KMPT wzbudził fakt, że w aktach osobowych jednego z cudzoziemców znalazła się jego szczegółowa dokumentacja medyczna, w tym dokumentacja psychiatryczna, która znaleźć się tam nie powinna. Sytuacja ta stwarzała ryzyko dostępu do danych medycznych osób niewykonyjących zawodu medycznego, co stoi w sprzeczności z wymogami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 lipca 2022 r. w sprawie dokumentacji medycznej prowadzonej w podmiotach leczniczych dla osób pozbawionych wolności⁴⁰.

63. KMPT zaleca gromadzenie i przechowywanie dokumentacji medycznej osadzonych w Ambulatorium, w odrębnych indywidualnych teczках medycznych, w sposób zapewniający poufność danych medycznych.

C. Środki przymusu bezpośredniego

64. Z informacji pozyskanych przez KMPT wynika, że jeden z osadzonych był transportowany do placówki medycznej w kajdankach zespolonych, tam przeszedł badanie USG, które również odbywało się w kajdankach. Osadzony w związku z utrudnieniami w poruszaniu się nie mógł się sam rozebrać, lekarz musiał mu pomóc – ściągnąć spodnie i bieliznę. Na prośbę lekarza o zdjęcie kajdanek osadzonemu funkcjonariusz SW nie wyraził na to zgody.

65. Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej⁴¹ środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się je w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości. Ta zasada zobowiązuje funkcjonariuszy, przed podjęciem decyzji o rodzaju stosowanych środków przymusu, do ustalenia, czy faktycznie zachodzą przesłanki określone w przepisach prawa krajowego, oraz dokonania oceny, jakie środki są wystarczające do zapewnienia bezpieczeństwa

⁴⁰ Zob. § 46 ust. 1, § 47 i 48 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 lipca 2022 r. w sprawie dokumentacji medycznej prowadzonej w podmiotach leczniczych dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. poz. 1659).

⁴¹ Dz. U. z 2025 r. poz. 555 ze zm.

konwoju, w tym podczas korzystania przez konwojowanego więźnia z usług pozawięziennej służby zdrowia.

66. W ocenie KMPT praktyka stosowania kajdanek podczas świadczeń medycznych stwarza ryzyko poniżającego traktowania i może mieć wpływ na wiarygodność informacji przekazywanych lekarzowi. Praktyka ta jest również przedmiotem krytyki ze strony CPT, który podkreśla, że stosowanie kajdanek podczas badań jest praktyką naruszającą godność więźnia, utrudniającą rozwój właściwej relacji lekarza z pacjentem i szkodliwą dla obiektywnych ustaleń medycznych⁴².

67. W związku z zaleceniami penitencjarno-ochronnymi w wizytowanej jednostce psychologowie korzystają ze specjalnych pokoi do spotkań z osadzonymi i regułą jest przyjmowanie przez nich więźniów skutych kajdankami. Z relacji niektórych osadzonych wynika, że podobnie jest w przypadku rozmów z wychowawcami. Zgodnie z art. 19 ust. 8 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej⁴³ w zakładach karnych typu zamkniętego oraz aresztach śledczych, na wniosek osoby pozostającej w bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności lub z własnej inicjatywy, w każdym czasie funkcjonariusz może zrezygnować z zastosowania środków przymusu bezpośredniego, takich jak kajdanki i pas obezwładniający, jeśli ocena bezpieczeństwa oraz okoliczności uzasadniają podjęcie takiej decyzji. W ocenie KMPT psycholodzy nie zawsze uwzględniali indywidualne okoliczności.

68. **KMPT rekomenduje prewencyjne stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Z kolei w tych sytuacjach, gdy ich użycie jest niezbędne, nie powinny być one zapięte zbyt mocno i powinny być zdejmowane tak szybko, jak to możliwe.**

69. Z analizy nagrania monitoringu z dnia 31 sierpnia 2022 r., dotyczącego zastosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej, wątpliwości Krajowego Mechanizmu wzbudziła sytuacja, w której osadzony udał się pod eskortą 3 funkcjonariuszy Grupy Interwencyjnej SW do przedsionka, w celu zaspokojenia potrzeb fizjologicznych. Na nagraniu z przedsionka o godzinie 22:08 osadzony w trakcie wykonywania czynności fizjologicznych zasłonięty był czarnym kwadratem i przesłonięty otwartymi drzwiami wejściowymi, przytrzymywanymi przez funkcjonariusza GISW. Jednak pomimo tego, w trakcie wykonywania tej czynności, w przedsionku tuż obok osadzonego, obecnych było 2 funkcjonariuszy, a 3 stał za drzwiami. **Powyższa sytuacja pozbawia osadzonego minimum intymności podczas korzystania z toalety i stanowi poniżające**

⁴² Zob. Raporty CPT z wizyt w Polsce [CPT/Inf (2018) 39, p. 79] i w Czechach [CPT/Inf (2019) 23, p. 70].

⁴³ Dz. U. z 2024 r. poz. 1869.

traktowanie. W ocenie KMPT Służba Więzienna powinna w takich przypadkach odstępować od tak inwazyjnej formy nadzoru, wypracować rozwiązania taktyczne i skoordynować sposób komunikacji z funkcjonariuszami nadzorującymi zachowanie osadzonego za pomocą monitoringu, by zapewnić mu intymność podczas korzystania z toalety.

70. Zgodnie ze standardami CPT więzień przebywający w odosobnieniu powinien mieć możliwość zaspokojenia swoich potrzeb fizjologicznych w godnych warunkach⁴⁴. Na potrzebę respektowania prywatności osadzonych podczas korzystania z urządzeń sanitarnych wskazują również Europejskie Reguły Więzienne⁴⁵.

71. **KMPT zaleca zapewnienie prywatności w trakcie wykonywania czynności fizjologicznych osadzonym, wobec których stosowany jest środek przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej.**

D. Warunki bytowe

72. Na terenie Aresztu Śledczego w Częstochowie zlokalizowanych jest 5 budynków, w tym jeden 3-kondygnacyjny budynek mieszkalny, podzielony na 3 oddziały. W latach 2018–2019 toczyły się prace termomodernizacyjne w budynku administracyjno-penitencjarnym, w którym przeprowadzono remont wszystkich cel mieszkalnych. W 2023 roku wyremontowano wszystkie łazienki oraz fryzjernie. Według informacji przekazanych przez dyrekcję remonty cel przeprowadzane są sukcesywnie w miarę możliwości finansowych.

73. Na terenie Aresztu znajdują się cele: 10-osobowe (2 cele), 8-osobowe (2 cele), 7-osobowa (1 cela), 6-osobowe (2 cele), 5-osobowe (24 cele), 4-osobowe (11 cel), 3-osobowe (4 cele), 2-osobowe (5 cel), 1-osobowa (1 cela). We wszystkich celach kąpiki sanitarne są zabudowane oraz dostarczana jest do nich ciepła woda (w godz. 7–8, 12.30–13.30 i 16–17). Umywalki w każdej celi usytuowane są w kącie sanitarnym.

74. Warunki bytowe panujące w Areszcie Śledczym były akceptowalne, jednakże część cel i innych pomieszczeń wymaga dalszych remontów. Na oddziale III w celi nr 65 drzwi do kąpika sanitarnego nie domykały się, tworząc widoczną wolną przestrzeń, co mogło wywoływać wśród osadzonych poczucie dyskomfortu i braku intymności. Poruszała się także muszla klozetowa, która po poinformowaniu o tym fakcie przez wizytujących została przykręcona jeszcze w trakcie trwania wizytacji. W oddziale II w łazni przedstawiciele KMPT zaobserwowali ślady zawilgocenia na

⁴⁴ Zob. Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny, CPT/Inf (2011) 28, p. 58.

⁴⁵ Zob. Reguła 19.3 Europejskich Reguł Więziennych.

suficie, a w kolejnej łaźni insekty. W niektórych celach dało się również zaobserwować liczne ubytki farby i tynku na ścianach oraz popękane kafelki na podłodze. W celach znaczna większość materacy, na których spali osadzeni, była już wyeksploatowana i wymagała wymiany na nowe. Warto odwołać się w tym miejscu do wizytacji Zakładu Karnego w Wadowicach⁴⁶, w którym dyrektor jednostki na przestrzeni roku wymienił wszystkie materace na jednoczęściowe z plastikowym powleczeniem, które są łatwiejsze w utrzymaniu i czyszczeniu, także pod kątem pojawienia się pluskiew.

75. Krajowy Mechanizm zaleca przegląd użytkowanych przez osadzonych materacy pod kątem ich wyeksploatowania oraz wymianę zużytych materacy na jednoczęściowe, a także bieżące dokonywanie napraw w wymagających tego celach mieszkalnych.

76. KMPT zwraca się również do Dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie o udzielenie informacji, czy drzwi celi nr 65 na oddziale III zostały naprawione oraz czy usunięto ślady zawilgocenia w łaźni na oddziale II.

77. Kąpiele osadzonych odbywały się dwa razy w tygodniu (czas trwania kąpieli wynosił 10 minut, a czas wypływu wody z armatury natryskowej wynosił maksymalnie 6 minut). W łaźniach, z których korzystali osadzeni, stanowiska prysznicowe były co prawda wydzielone, lecz nie posiadały zasłonek umożliwiających odgrodzenie się od innych osób. W ocenie KMPT poszanowanie godności osobistej osadzonych oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które może towarzyszyć grupowym prysznicom. Osadzeni powinni mieć więc zapewnioną elementarną intymność w czasie kąpieli⁴⁷. Ponadto Europejskie Reguły Więzienne podkreślają, że więźniowie powinni mieć dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują ich prywatność⁴⁸.

78. KMPT rekomenduje wyposażenie stanowisk prysznicowych w Areszcie w zasłony umożliwiające zachowanie intymności w czasie kąpieli.

79. W trakcie analizy zapisu z kamer zainstalowanych w jednostce, przedstawiciele KMPT ustalili, że strefa maskowania monitoringu zlokalizowanego w łaźni jest zbyt mała i umożliwia obserwację intymnych części ciała osadzonych, co narusza ich prywatność i jest równoznaczne z poniżającym traktowaniem. Jest również sprzeczne z wymaganiami określonymi w art. 73a § 5 k.k.w. oraz w § 3 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2009 r.

⁴⁶ Zob. Raport KMPT z wizytacji Zakładu Karnego w Wadowicach, przeprowadzonej w dniach 22–25 kwietnia 2025 r., KMP.571.4.2025.AO. Dostęp: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2025-08/Raport%20-%20ZK%20Wadowice%202025.pdf>.

⁴⁷ Zob. Wystąpienie generalne RPO z 14 października 2024 r., KMP.571.22.2024.

⁴⁸ Zob. Reguła 19.3 Europejskich Reguł Więziennych.

w sprawie rodzaju urządzeń i środków technicznych służących do przekazywania, odtwarzania i utrwalania obrazu lub dźwięku z monitoringu w zakładach karnych⁴⁹.

80. Sygnalizowany problem stwarza też ryzyko przemocy ze względu na płeć i przemoc seksualnej (SGBV). Jak bowiem wskazują eksperci Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR), monitorowanie lub podglądanie osób osadzonych podczas kąpieli lub w toaletach może prowadzić do ryzyka pojawienia się różnych form upokarzania o podtekście seksualnym (np. wygłaszania obelg o charakterze seksualnym, wygłaszania obscenicznego komentarzy, robienia gestów o podtekście seksualnym, gwizdania lub wpatrywania się)⁵⁰.

81. **KMPT zaleca przegląd stref maskowania w jednostce, w celu zapewnienia, że monitoring zainstalowany w łazni uniemożliwia ukazywanie intymnych części ciała osadzonych.**

82. Na oddziale II (II piętro) i III (III piętro) w oknach umieszczono blendy. Z wyjaśnień kierownictwa jednostki wynikało, że decyzja ta była podyktowana tym, aby uniemożliwić kontakt osadzonych z terenem zewnętrznym oraz między sobą. Oddział I nie wymagał blend w oknach, gdyż mury ograniczały ten kontakt w sposób odpowiedni. Wizytujący mieli okazję odwiedzić cele, w których na oknach były umieszczone blendy. W celach tych było duszno i gorąco, a dopływ powietrza był mocno ograniczony, utrudniający właściwą cyrkulację powietrza. Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMPT, sami zwracali uwagę na ten problem, wskazując na utrudnione funkcjonowanie w takich warunkach, dlatego też mieli w celach wiatraki, dające jedynie chwilowe ochłodzenie. Na kwestię związaną ze wzrostem temperatur w jednostkach penitencjarnych zwracał również uwagę w swoim wystąpieniu Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich⁵¹.

⁴⁹ Dz. U. z 2024 r. poz. 1490.

⁵⁰ Zob. Przemoc seksualna i przemoc związana z płcią w miejscach pozbawienia wolności – zapobieganie i reagowanie. Standardy, rozwiązania, przykłady z regionu OBWE, OSCE/ODIHR, 2023, s. 27. Dostęp: <https://www.osce.org/pl/odihr/559935>.

⁵¹ Zob. Wystąpienie Generalne ZRPO z 16 maja 2025 r. w sprawie KMPT.571.6.2025, dostępne na stronie internetowej: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-upaly-wiezienia-sw-odpowiedz>.

Zdj. 1. Blendy w oknach cel mieszkalnych

83. Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom wskazał, że blendy są w większości przypadków niepotrzebne. Ograniczają bowiem osadzonemu możliwość wyglądania na zewnątrz, dostęp w odpowiedniej ilości do naturalnego światła i świeżego powietrza. Komitet CPT zalecił polskim władzom usunięcie blend i, jeżeli jest to rzeczywiście konieczne, zastąpienie ich rozwiązaniami umożliwiającymi dostęp naturalnego światła i świeżego powietrza do cel w odpowiedniej ilości⁵².

84. **KMPT zaleca rewizję umiejscowienia blend w oknach cel mieszkalnych.**

85. Na terenie Aresztu nie ma infrastruktury sportowej w postaci boiska i sali gimnastycznej. Jednostka posiada cztery place spacerowe, częściowo zadaszone na wypadek złych warunków atmosferycznych. Place spacerowe to niewielkie dziedzińce otoczone betonem, których dach stanowiła siatka (w jednym miejscu zadaszona), z niewielkim pasem zieleni pośrodku. Wyposażone były w dwie ławy, a tylko na jednym z pól zamontowano urządzenie do ćwiczeń. Na dwóch placach namalowane były murale, mające na celu ocieplenie ich wizerunku.

⁵² Zob. Raport z wizyt w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, p. 69.

Zdj. 2. Jeden z placów spacerowych dla osadzonych

86. CPT zaleca, by podjęto kroki celem umożliwienia wszystkim osadzonym odbycie codziennych ćwiczeń na zewnątrz w warunkach, które umożliwiają im fizyczne zmęczenie się. Wszystkie dziedzińce przeznaczone do wykonywania ćwiczeń należy zaopatrzyć w pewien rodzaj ochrony przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi i najlepiej umożliwiać widok na horyzont⁵³. Na potrzebę umożliwienia więźniom ćwiczeń na świeżym powietrzu i zapewnienie w tym celu odpowiedniej przestrzeni, urządzeń i wyposażenia wskazują również Reguły Nelsona Mandeli⁵⁴.

KMPT jest świadom faktu, że trudno będzie zmienić projekt placów spacerowych, zważywszy na przeznaczenie Aresztu i względy ochronne, w tym ograniczenia wynikające z przepisów. Pewne działania są jednak możliwe do realizacji bez nadmiernych nakładów finansowych lub zmian legislacyjnych, przykładowo: wyposażenie wszystkich placów spacerowych w sprzęt do ćwiczeń, zaangażowanie osadzonych z umiejętnościami plastycznymi do umieszczenia na pozostałych placach murali w celu ocieplenia wizerunku oraz wprowadzenie większej ilości zieleni.

87. Krajowy Mechanizm zaleca poprawę warunków na placach spacerowych w celu zwiększenia różnorodności aktywności na świeżym powietrzu, jakie mogą podjąć osadzeni. KMPT zaleca również zadbanie

⁵³ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT (2017) 62, par. 74.

⁵⁴ Zob. Reguły Nelsona Mandeli, Reguła 23.

o odpowiednią ilość zieleni na placach spacerowych – np. w postaci roślin czy trawiastej nawierzchni.

E. Dostęp do pomocy prawnej

88. Spotkania z adwokatem realizowane są w dwóch pomieszczeniach w godzinach pracy administracji. Jedno z tych pomieszczeń jest monitorowane. Z informacji uzyskanych w trakcie wizytacji ustalono, że w pomieszczeniu monitorowanym mają miejsce spotkania z adwokatem w przypadku, gdy drugi pokój do spotkań z pełnomocnikiem zajęty jest przez innego osadzonego. Ustalono również, że niektórzy adwokaci sami proszą o realizację spotkania w monitorowanym pomieszczeniu dla ich własnego bezpieczeństwa.

89. Praktyka w placówce jest niezgodna z obowiązującymi przepisami, gwarantującymi tajemnicę adwokacką⁵⁵. Poglądy Rzecznika w tym zakresie podziela Naczelna Rada Adwokacka, która w piśmie przesłanym do RPO podkreśla, że widzenia z adwokatami realizowane w pomieszczeniach wyposażonych w system monitoringu wizyjnego mogą prowadzić do naruszenia tajemnicy adwokackiej oraz godzić w prawo do obrony, w tym prawo do swobodnego kontaktu z obrońcą i prawo do rzetelnego procesu⁵⁶.

90. Ze stanowiskiem RPO zgodził się Centralny Zarząd Służby Więziennej. W piśmie z dnia 17 listopada 2017 r., skierowanym do Dyrektorów Okręgowych Służby Więziennej, Zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wskazał: „Jako regułę należy przyjąć, iż widzenie osadzonego z adwokatem odbywa się w pomieszczeniu niemonitorowanym. W razie wykorzystywania pomieszczenia dla realizacji różnych

⁵⁵ Zgodnie z art. 8 § 3 k.k.w. skazany pozbawiony wolności może porozumiewać się ze swoim obrońcą, adwokatem lub radcą prawnym oraz przedstawicielem zaaprobowanym przez przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed ETPC, pod nieobecność innych osób. Rozmowy z tymi osobami w trakcie widzeń oraz rozmowy telefoniczne – jak stanowią przepisy – nie podlegają kontroli. Co więcej, zgodnie z art. 215 § 1 k.k.w. także osoba aresztowana ma prawo do tak samo chronionego porozumiewania się podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. W myśl art. 73a § 4 k.k.w. monitorowanie i utrwalanie dźwięku nie może obejmować informacji objętych tajemnicą spowiedzi lub tajemnicą prawnie chronioną.

⁵⁶ Zob. pismo Prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 25 lutego 2019 r., znak NRA.56.1.2019. Zob. również komunikat NRA z 18 czerwca 2020 r.: <https://www.adwokatura.pl/z-zycia-nra/nra-zwraca-uwage-na-problem-monitorowania-spotkan-adwokatow-z-osadzonymi-klientami/>.

czynności należy wdrożyć rozwiązania techniczne umożliwiające czasowe wyłączenie urządzeń rejestrujących lub ich ewentualne fizyczne maskowanie⁵⁷.

91. KMPT podkreśla, że na dostęp więźnia do prawnika należy patrzeć nie tylko przez pryzmat konieczności zapewnienia fachowej pomocy prawnej, lecz również jako na podstawową gwarancję prewencji tortur. Aby mogła ona funkcjonować właściwie, niezbędna jest całkowita poufność kontaktu⁵⁸. Obserwacja spotkania przez funkcjonariuszy może zniechęcać osadzonego do przekazania informacji o złym traktowaniu i ujawnienia dowodów takich zachowań (np. posiadanych obrażeń). Istnieje więc duże ryzyko, że w takich warunkach gwarancja ta nie zadziała właściwie.

92. **Krajowy Mechanizm zaleca wyznaczenie na miejsce spotkań adwokatów z osadzonymi tylko tych pomieszczeń, które nie są wyposażone w kamery rejestrujące obraz i dźwięk. Jeżeli nie jest możliwe wyznaczenie takiego niemonitorowanego pomieszczenia, KMPT rekomenduje zakładanie przesłony na kamerę. KMPT zaleca również, aby rozmowa z osadzonym odbywała się w niemonitorowanym pomieszczeniu bezpiecznym, jeżeli z oceny sytuacji może wynikać, że osadzony może stwarzać zagrożenie.**

F. Kontakt ze światem zewnętrznym

93. Skazani oraz tymczasowo aresztowani mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych na własny koszt w wymiarze: dwa razy w tygodniu (od poniedziałku do niedzieli) w przypadku rozmów z wybraną przez siebie osobą oraz raz w tygodniu w przypadku rozmowy z pełnomocnikiem. Czas trwania rozmowy nie może przekroczyć 10 minut, z wyłączeniem rozmów z obrońcą. Osadzeni mogą również skorzystać na własny koszt z video-rozmów realizowanych przez firmę Dialtech – w poniedziałki od godziny 8:00 do 15:00 oraz w soboty od godziny 13:00 do 18:00, z wyłączeniem pory posiłków. Czas trwania połączenia nie może przekraczać 15 minut.

94. W 2022 r. znowelizowany został Kodeks karny wykonawczy, m.in. w zakresie regulującym zasady odbywania rozmów telefonicznych. Zgodnie z obecnym brzmieniem art. 105b § 1 k.k.w.: „skazany co najmniej raz w tygodniu ma prawo

⁵⁷ Zob. Pismo Zastępcy Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 listopada 2017 r., l. dz. BO.1693.2017.ZG.

⁵⁸ Zob. Uwagi i zalecenia SPT przedstawione w raporcie z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, p. 116-117. Zob. także poglądy SPT dotyczące zapobiegawczej roli prawnika i konieczności spełnienia wymogu poufności, przedstawione w raportach z wizyt w: Szwecji [CAT/OP/SWE/1, p. 61], Meksyku [CAT/OP/MEX/1, p. 126-127] oraz Ukrainie [CAT/OP/UKR/3, p. 49, 50 i 52].

korzystać z samoinkasującego aparatu telefonicznego na własny koszt lub na koszt rozmówcy w sposób i w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym”; art. 8 § 4 k.k.w. stanowi zaś: „skazany pozbawiony wolności może korzystać co najmniej raz w tygodniu, w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, z samoinkasującego aparatu telefonicznego do kontaktu z osobą, o której mowa w § 3. W szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli wyznaczone terminy czynności procesowych wskazują na konieczność niezwłocznego skorzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego, dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego udziela zgody na kontakt poza terminami ustalonymi w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym lub areszcie śledczym”.

95. Niewątpliwie powyższy przepisy wyznaczają jedynie minimalną granicę uprawnienia do korzystania z aparatu telefonicznego.

96. W wizytowanej jednostce cytowane przepisy w Zarządzeniu nr 26/2025 Dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie z dnia 5 maja 2025 r. w sprawie „porządku wewnętrznego” w Areszcie Śledczym w Częstochowie zostały zinterpretowane zawężająco – skazanym przysługuje tam możliwość skorzystania z jednej rozmowy w tygodniu z osobą, o której mowa w art. 8 § 3 k.k.w., tj. m.in. pełnomocnikiem lub obrońcą, a tymczasowo aresztowanym przysługuje możliwość skorzystania z jednej rozmowy w tygodniu z osobą, o której mowa w art. 215 § 1 k.k.w., tj. m.in. pełnomocnikiem lub obrońcą. Przedstawiciele KMPT odebrali także sygnały, że wbrew zasadom określonym w porządku wewnętrznym zdarzały się przypadki, że osadzony zmuszony był wybierać, czy w danym tygodniu zechce skorzystać z telefonu w celu nawiązania połączenia z osobą bliską czy z obrońcą. Dodatkowo rozmowy z obrońcą również niekiedy były limitowane, a decyzja przedłużenia takiej rozmowy zależała od zgody pełniącego służbę oddziałowego, który wyraża zgodę na np. dodatkowe 10 minut. Nie jest więc realizowane prawo do nielimitowanego kontaktu z obrońcą.

97. **KMPT stanowczo zaleca umożliwienie skazanym oraz tymczasowo aresztowanym korzystanie z samoinkasujących aparatów telefonicznych, w tym w związku z kontaktem z osobami, o których mowa w art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w., częściej niż raz w tygodniu oraz bez limitu długości połączenia.**

98. Na oddziale I znajdowało się pomieszczenie do widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozoru⁵⁹, ale z wiedzy uzyskanej przez delegację KMPT wynika, że nie było ono wykorzystywane od 1 stycznia 2023 r. do dnia wizytacji.

⁵⁹ Zob. art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w.

W ocenie Krajowego Mechanizmu przyznawanie tej nagrody mogłoby wywrzeć pozytywne skutki na dobrostan psychiczny osadzonych, pozytywnie wpłynąć na ogólną atmosferę w jednostce, zmotywować osadzonych do pozytywnego zachowania oraz sprzyjać wzmacnianiu więzi rodzinnych i społecznych.

99. **KMPT zaleca rewizję obowiązującej praktyki w zakresie przyznawania nagrody w postaci widzenia w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej.**

100. W Areszcie funkcjonuje jedna sala widzeń, w której znajduje się 5 stolików oraz wydzielony kącik do zabaw z dziećmi. W trakcie widzeń z rodziną osadzony może mieć kontakt fizyczny z bliskimi, a także bawić się z dzieckiem. Wizytujący zwrócili uwagę, że zagospodarowanie kącika dla dzieci pierwszego dnia wizytacji było bardzo ubogie, nie było w nim żadnych zabawek, klocków, książeczek itp. Dopiero w kolejnych dniach wizytacji dołożono zabawki i inne przedmioty. Również z rozmów z osadzonymi, którzy odbywają widzenia z osobami bliskimi, wynikało, że wcześniej nie było kącika dla dzieci i że został on stworzony na około 2 tygodnie przed wizytacją KMPT. W związku z tym rodziny odwiedzające osadzonych nie miały do tego czasu miejsca, które mogłoby umilić ich dzieciom czas spędzony w Areszcie, oraz przestrzeni do wspólnej zabawy i umacniania więzi rodzinnych.

101. **KMPT zaleca, aby odpowiednio doposażyć i unowocześnić kącik dla dzieci, tak aby stał się przyjaznym, bezpiecznym i atrakcyjnym miejscem, sprzyjającym wspólnemu spędzaniu czasu oraz budowaniu więzi rodzinnych.**

G. Prawo do informacji

102. Na tablicach informacyjnych w oddziałach mieszkalnych nr I, II i III nie zamieszczono danych teleadresowych instytucji zajmujących się ochroną praw człowieka.

103. **KMPT rekomenduje wyeksponowanie danych teleadresowych instytucji stojących na straży praw człowieka na tablicach informacyjnych oddziałów nr I, II i III. Należy wyeksponować dane m.in. do właściwej miejscowo prokuratury, sądu penitencjarnego, Ministerstwa Sprawiedliwości, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Pacjenta i organizacji pozarządowych zajmujących się pomocą osadzonym (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka).**

104. W trakcie rozmów przeprowadzonych z osadzonymi delegacja ujawniła, że duża część z nich nie miała wiedzy o możliwości korzystania z Biuletynu Informacji Publicznej (BIP), część nie miała świadomości jego istnienia lub nie rozumiała, czym on jest. Odnotować jednak należy, że informacje na temat możliwości skorzystania z BIP

znajdowały się w porządku wewnętrznym jednostki oraz na tablicach informacyjnych. Stanowisko komputerowe do korzystania z BIP znajdowało się w kaplicy i w trakcie wizytacji nie działało. Osadzeni nie mieli więc szansy skorzystania z niego.

105. **KMPT zwraca się do Dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie o informację, czy stanowisko komputerowe do korzystania z BIP zostało naprawione.**

106. **KMPT rekomenduje lepsze upowszechnienie wśród osadzonych informacji na temat możliwości korzystania ze stanowisk BIP, np. przez ogłoszenia nadawane przez radiowęzeł i rozmowy z wychowawcą.**

H. Sytuacja cudzoziemców

107. Z przeanalizowanych losowo akt indywidualnych cudzoziemców wynikało, że podczas rozmów wstępnych nie są odnotowywane ewentualne trudności komunikacyjne w języku polskim w mowie i piśmie ani w jakim języku poinformowano cudzoziemców o przysługującym prawach i zasadach odbywania kary pozbawienia wolności. W przypadku dwóch osób informacje dotyczące barier komunikacyjnych znajdowały się jedynie w notatce psychologa o treści „kontakt utrudniony przez barierę językową” (notatka z 7 stycznia 2024 r. oraz z 28 maja 2025 r.). Jednostka posiadała na stanie informatory w językach obcych.

108. Prawo do informacji stanowi jedną z podstawowych gwarancji prewencji tortur⁶⁰. W przypadku cudzoziemców szczególne znaczenie mają reguły 30.1 i 30.2 Europejskich Reguł Więziennych⁶¹.

109. **KMPT zaleca, aby w przypadku rozmowy z cudzoziemcami odnotowywać w dokumentacji informacje o barierze językowej oraz o tym, w jakim języku i w jaki sposób zostały wykonane obowiązki informacyjne.**

110. Analiza akt cudzoziemców wykazała, że część próśb osadzonych rozpatrzonych odmownie nie zawierała uzasadnienia wyjaśniającego przyczynę odmowy. Dyrektor każdorazowo jest zobowiązany uzasadnić odmowę w sposób

⁶⁰ Otrzymanie przez pozbawionych wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach – np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg – zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co odgrywa rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. Szczególnie istotna jest tutaj sytuacja cudzoziemców, którzy najczęściej nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce.

⁶¹ Zob. Europejskie Reguły Więzienne – Reguły 30.1, 30.2. Stwierdzają one, że w momencie przyjęcia – i tak często, jak jest to potrzebne, również później – wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją, o przepisach regulujących dyscyplinę więzienną oraz o swoich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym. Co więcej, więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji.

indywidualny, co podlega kontroli sądu penitencjarnego⁶². Kwestia ta była omawiana w wystąpieniu generalnym skierowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w dniu 12 maja 2025 r.⁶³, w którym Zastępca RPO zajął stanowisko, że „każdy akt, w którym dyrektor jednostki penitencjarnej decyduje o sposobie rozpatrzenia wniosku lub prośby osadzonego, powinien spełniać wymogi przewidziane w art. 7 § 3 k.k.w.”⁶⁴.

111. KMPT rekomenduje, aby każda decyzja negatywna dotycząca próśb lub wniosków składanych przez osadzonych była uzasadniana przez Dyrektora Aresztu w sposób indywidualny. KMPT zaleca również, aby w przypadku cudzoziemców uzasadnienie odmowy było przygotowane w języku dla nich zrozumiałym.

112. W trakcie wizytacji do jednej z przedstawicielek KMPT zgłosił się obywatel Ukrainy, który poprosił ją o pomoc w złożeniu wniosku o ochronę międzynarodową, lecz nie wiedział, jak to zrobić, w tym nie był poinformowany, czy może taki wniosek składać podczas pobytu w AŚ. Zastępca Dyrektora zobowiązał się do zorganizowania pomocy w złożeniu takiego wniosku.

113. KMPT zwraca się do Dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie o informacje:

- **Czy i w jaki sposób została zapewniona pomoc w ubieganiu się o ochronę międzynarodową obywatelowi Ukrainy?**
- **Czy odnotowano problemy w złożeniu wniosku o ochronę międzynarodową w powyższym lub innych przypadkach?**
- **Czy Służba Więzienna posiada procedurę postępowania w przypadku takich sytuacji?**

⁶² Zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 12 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru penitencjarnego (Dz. U. Nr 152, poz. 1496), nadzór ten polega na kontroli i ocenie między innymi prawidłowości przyznawania nagród, ulg i zezwoleń na czasowe opuszczenie zakładu karnego oraz wymierzania kar dyscyplinarnych i wykorzystywania ich jako środka oddziaływania penitencjarnego.

⁶³ Zob. wystąpienie Zastępcy RPO z 12 maja 2025 r. skierowane do Dyrektora Służby Więziennej, IX.517.1175.2024.

⁶⁴ Zgodnie z art. 7 § 3 k.k.w.: „Skarga na decyzję, o której mowa w § 1, przysługuje skazanemu w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia lub doręczenia decyzji; decyzję ogłasza się lub doręcza wraz z uzasadnieniem i pouczeniem o przysługującym skazanemu prawie, terminie i sposobie wniesienia skargi. Skargę wnosi się do organu, który wydał zaskarżoną decyzję. Jeżeli organ, który wydał zaskarżoną decyzję, nie przychylił się do skargi, przekazuje ją wraz z aktami sprawy bezzwłocznie do właściwego sądu”.

I. Dostosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

114. W wizytowanej jednostce przebywały osoby z niepełnosprawnością fizyczną i poruszające się o kulach łokciowych. Poza jedną celą znajdującą się w izbie chorych dostosowaną do potrzeby ww. osób oraz pobliską jej infrastrukturą w celi i poza nią (np. telefonem w korytarzu zamontowanym odpowiednio nisko dla korzystania przez osobę siedzącą na wózku) brakuje dostosowań do potrzeb osób z niepełnosprawnościami fizycznymi w pozostałej części jednostki penitencjarnej. Przy wejściu do Aresztu nie było poręczy oraz podjazdu, nie było także windy, umożliwiającej przewóz osoby poruszającej się na wózku lub o kuli na wyższe kondygnacje. Kierownictwo jednostki poinformowało, że w planach remontowych uwzględnione są dostosowania dla osób z niepełnosprawnościami.

115. W ocenie KMPT należy konsekwentnie dążyć do zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami odpowiednich warunków bytowych oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania. Niezbędne jest zatem systematyczne usuwanie barier architektonicznych i wdrażanie rozwiązań sprzyjających jak największej samodzielności i aktywności osób z różnymi typami niepełnosprawności, a także tworzenie środowiska wyrównującego szanse w dostępie do resocjalizacji i readaptacji osadzonych.

J. Szkolenie personelu

116. Większość funkcjonariuszy i pracowników mających na co dzień kontakt z osadzonymi nie miała możliwości uczestnictwa w superwizji. Dotychczas z tej formy konsultacji korzystali jedynie psychologowie działu penitencjarnego, którzy mieli ją dostępną w formie spotkania grupowego, raz na dwa lata. Z uwagi na fakt, że personel penitencjarny jest narażony na stresujące i emocjonalnie wymagające sytuacje, Krajowy Mechanizm stoi na stanowisku, że spotkania superwizyjne powinny odbywać się z większą częstotliwością i mieć charakter regularnych spotkań. Ponadto superwizją powinni być objęci wszyscy funkcjonariusze i pracownicy cywilni mający kontakt z osadzonymi. Odpowiednio prowadzona przez zewnętrznego eksperta superwizja daje personelowi możliwość przeanalizowania i wypowiedzenia swoich lęków, wątpliwości i frustracji, co jest warunkiem koniecznym długoterminowego i efektywnego świadczenia pracy w jednostce penitencjarnej.

117. Brak objęcia pracowników wsparciem psychologa, szczególnie w formie superwizji indywidualnych oraz grupowych, może spowodować szybsze wypalenie zawodowe, a w konsekwencji negatywnie wpłynąć na funkcjonowanie jednostki.

Stworzenie w ramach spotkań z terapeutą przestrzeni dla wymiany myśli, poglądów oraz wątpliwości przyczynia się istotnie do rozładowania napięć powstałych w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych oraz wzmacnia samych pracowników. Takie spotkania mogłyby przyczynić się również do polepszenia relacji pomiędzy personelem, co w rezultacie może mieć bezpośrednie przełożenie na jakość jego pracy i poziom sprawowanego nadzoru nad osadzonymi.

118. Krajowy Mechanizm rekomenduje objęcie wszystkich funkcjonariuszy i pracowników mających bezpośredni kontakt z osadzonymi regularną superwizją prowadzoną przez zewnętrznego eksperta.

119. W latach 2024–2025 w wizytowanej jednostce zorganizowano szkolenia dla funkcjonariuszy i pracowników cywilnych, m.in. o następującej tematyce:

- Zasady zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności – uczestniczyło w nim 50 osób;
- Protokół stambulski – uczestniczyło w nim 12 osób;
- Rola procesów percepcji i uwagi u funkcjonariuszy – uczestniczyło w nim 56 osób;
- Reagowanie w sytuacjach kryzysowych – uczestniczyło w nim 9 osób;
- Komunikacja interpersonalna – uczestniczyło w nim 56 osób;
- Problematyka profilaktyki presuicydalnej – uczestniczyło w nim 13 osób;
- Europejskie Reguły Więzienne – uczestniczyły w nim 54 osoby;
- Problematyka antykorupcyjna w służbie – uczestniczyło w nim 53 osoby;
- Pierwsza pomoc w nagłych stanach zagrożenia zdrowotnego – uczestniczyły w nim 3 osoby;
- Prawa człowieka – uczestniczyło w nim 55 osób;
- Zasady zapobiegania samobójstwom – uczestniczyło w nim 54 osoby;
- Zasady etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej oraz zasady służbowego zachowania się – uczestniczyło w nim 12 osób;
- Prawidłowa postawa i zachowanie względem osób z niepełnosprawnością – uczestniczyło w nim 15 osób;
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności – uczestniczyło w nim 56 osób;
- Międzynarodowe standardy wykonywania kary pozbawienia wolności oraz ochrony praw człowieka – uczestniczyło w nim 14 osób;
- Problematyka antykorupcyjna w służbie – uczestniczyło w nim 53 osoby;
- Substancje psychoaktywne – uczestniczyło w nim 9 osób;
- Zaawansowane zabiegi resuscytacyjne – uczestniczyły w nim 2 osoby.

120. KMPT pozytywnie ocenia fakt, że w 2024 r. 14 funkcjonariuszy pełniących służbę w Areszcie Śledczym w Częstochowie uczestniczyło w szkoleniu o nazwie „Międzynarodowe standardy wykonywania kary pozbawienia wolności oraz ochrony praw człowieka”, a 56 funkcjonariuszy wzięło udział w szkoleniu „Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności”. Krajowy Mechanizm zachęca równocześnie, by szkoleniami z ww. zakresu została objęta jak największa liczba osób i by miały one charakter cykliczny.

121. Jak podkreśla SPT, szkolenia personelu są mechanizmem zapobiegania torturom. Powinny one obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach, mieć charakter prewencyjny i być ukierunkowane na ochronę praw człowieka oraz zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu⁶⁵.

122. Z kolei CPT wskazuje znaczenie komunikacji interpersonalnej i rozwoju odpowiednich relacji funkcjonariusz-osadzony. W ocenie CPT posiadanie odpowiednich umiejętności w tym zakresie może doprowadzić do zmniejszenia napięć w zakładzie karnym, rozładowania sytuacji, które mogłyby przekształcić się w przemoc, oraz zwiększenia kontroli i bezpieczeństwa. W rezultacie praca personelu penitencjarnego może być znacznie bardziej satysfakcjonująca⁶⁶.

123. **KMPT rekomenduje systematyczne włączanie do programów szkoleniowych funkcjonariuszy i pracowników zagadnień związanych z: zakazem dyskryminacji (m.in. ze względu na niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną, pochodzenie), zapobieganiem przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć, deeskalacją napięcia w sytuacjach konfliktowych, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu, postępowaniem z osobami wymagającymi szczególnego nadzoru i pracy z grupami wrażliwymi (np. z osobami starszymi, nie w pełni sprawnymi ruchowo, osobami z zaburzeniami psychicznymi, somatycznie chorymi), wczesnym wykrywaniem symptomów przemocy, praktycznym wykorzystywaniem Protokołu stambulskiego, pracy z traumą i ofiarami przemocy.**

⁶⁵ Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku w 2008 r., CAT/OP/MEX/1, p. 95.

⁶⁶ Zob. Jedenasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2001)16, p. 26; Drugi Raport Generalny, CPT/Inf (92) 3, p. 60.

V. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

a) Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Częstochowie:

1. Przeprowadzanie kontroli osobistej zawsze w miejscu zapewniającym intymność i w pomieszczeniu niemonitorowanym.
2. Realizację kontroli osobistej w sposób etapowy.
3. Prewencyjne stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Jeżeli ich użycie jest niezbędne, nie powinny być one zapięte zbyt mocno i powinny być zdejmowane tak szybko, jak to możliwe.
4. Odstąpienie od dyscyplinowania osadzonych z powodu odmowy rozmowy z psychologiem przez nakładanie na nich kary w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej. Stosowanie kar adekwatnych i proporcjonalnych do popełnionego przewinienia.
5. Zapewnienie prywatności w trakcie wykonywania czynności fizjologicznych osadzonym, wobec których stosowany jest środek przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej.
6. Rozdzielenie osadzonych według statusu procesowego lub organizację oddziałów w taki sposób, by zapewnić realizację praw skazanych zgodnie z obowiązującymi przepisami.
7. Wzmocnienie obsady pielęgniarskiej oraz zapewnienie w jednostce całodobowej opieki medycznej świadczonej przez pielęgniarkę lub ratownika medycznego.
8. Zapewnienie poufności świadczeń zdrowotnych udzielanych osadzonym. Świadczenia te powinny odbywać się poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariuszy niewykonyjących zawodu medycznego, chyba że lekarz zgłosi wniosek o taką obecność w trakcie badania.
9. Udoskonalenie sposobu rejestrowania obrażeń osadzonych. W tym celu należy stosować wytyczne Protokołu stambulskiego oraz dokumentować obrażenia za pomocą map ciała i zdjęć (wykonywanych za zgodą osadzonych). Elementy te powinny zostać włączone do dokumentacji medycznej pacjentów.
10. Gromadzenie i przechowywanie dokumentacji medycznej osadzonych w Ambulatorium, w odrębnych indywidualnych teczkach medycznych, w sposób zapewniający poufność danych medycznych.

11. Przegląd materacy pod kątem ich wyeksploatowania oraz wymianę zużytych materacy na jednoczęściowe.
12. Bieżące dokonywanie napraw w wymagających tego celach mieszkalnych.
13. Wyposażenie stanowisk prysznicowych w Areszcie w zasłony umożliwiające zachowanie elementarnej intymności w czasie kąpieli.
14. Rewizję umiejscowienia blend w oknach w celach mieszkalnych.
15. Przegląd stref maskowania w jednostce w celu zapewnienia, że monitoring zainstalowany w łaźni uniemożliwia ukazywanie intymnych części ciała.
16. Poprawę warunków na placach spacerowych w celu zwiększenia różnorodności aktywności na świeżym powietrzu, jakie mogą podjąć osadzeni, oraz zadbanie o odpowiednią ilość zieleni na placach spacerowych, np. w postaci roślin czy trawiastej nawierzchni.
17. Dostosowanie godzin spacerów do harmonogramów pracy osadzonych oraz zapewnienie możliwości skorzystania ze spaceru wszystkim osobom wykonującym pracę po godzinie 14:00, po jej zakończeniu.
18. Wyznaczenie na miejsce spotkań adwokatów z osadzonymi tylko tych pomieszczeń, które nie są wyposażone w kamery rejestrujące obraz i dźwięk. Jeżeli nie jest możliwe wyznaczenie takiego niemonitorowanego pomieszczenia, należy założyć przesłonę na kamerę. Rozmowa z osadzonym powinna odbywać się w niemonitorowanym pomieszczeniu bezpiecznym, jeżeli z oceny sytuacji może wynikać, że osadzony może stwarzać zagrożenie.
19. Umożliwienie skazanym oraz tymczasowo aresztowanym korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych, w tym w związku z kontaktem z osobami, o których mowa w art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w., częściej niż raz w tygodniu oraz bez limitu długości połączeń.
20. Rewizję obowiązującej praktyki w zakresie przyznawania nagrody w postaci widzenia w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozoruującej.
21. Odpowiednie doposażenie i unowocześnienie kąpielnicy dla dzieci, tak aby stał się przyjaznym, bezpiecznym i atrakcyjnym miejscem, sprzyjającym wspólnemu spędzaniu czasu oraz budowaniu więzi rodzinnych.
22. Zamieszczenie danych teleadresowych instytucji stojących na straży praw człowieka na tablicach informacyjnych oddziałów nr I, II i III.
23. Lepsze upowszechnienie wśród osadzonych informacji na temat możliwości korzystania ze stanowisk BIP, np. przez ogłoszenia nadawane przez radiowęzeł i rozmowy z wychowawcą.

24. Odnotowywanie w rozmowie z cudzoziemcami informacji o barierze językowej oraz o tym, w jakim języku i w jaki sposób zostały wykonane obowiązki informacyjne.
25. Uzasadnianie każdej odmowy dotyczącej próśb lub wniosków składanych przez osadzonych w sposób indywidualny. W przypadku cudzoziemców uzasadnienie odmowy powinno nastąpić w języku dla nich zrozumiałym.
26. Konsekwentne dążenie do zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami odpowiednich warunków bytowych oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania. Niezbędne jest systematyczne usuwanie barier architektonicznych oraz wdrażanie rozwiązań sprzyjających jak największej samodzielności i aktywności osób z różnymi typami niepełnosprawności, a także tworzenie środowiska wyrównującego szanse w dostępie do resocjalizacji i readaptacji osadzonych.
27. Objęcie wszystkich funkcjonariuszy i pracowników mających bezpośredni kontakt z osadzonymi regularną superwizją prowadzoną przez zewnętrznego eksperta.
28. Systematyczne włączanie do programów szkoleniowych funkcjonariuszy i pracowników zagadnień tematycznych wskazanych w pkt 122 raportu.
29. Poszerzenie asortymentu kantyny i zwiększenie różnorodności wędlin, warzyw i owoców.

Ponadto, na podstawie art. 20 OPCAT, KMPT zwraca się do Dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie o udzielenie informacji wskazanych w pkt 20, 22, 61, 76, 105 i 113 raportu.

b) Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Katowicach:

Zapewnienie Dyrektorowi środków finansowych na realizację tych spośród powyższych zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.

Opracował: Tomasz Żółtek

Za Zespół podpisuje:

Katarzyna Kopystyńska

Zastępczyni Dyrektora Zespołu

/-wydano i podpisano elektronicznie/